

3. Волкова Н.П. Педагогіка : посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П. Волкова. – К.: Академія, 2003. – 576 с. – (Альма-матер).
4. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання : навчальний посібник / С.Г. Карпенчук. – [2-ге вид., доп. і перероб]. – К. : Вища шк., 2005. – 343 с.
5. Максимюк С.П. Педагогіка : навчальний посібник / С.П. Максимюк. – К.: Кондор, 2005. – 667 с.
6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н.Є. Максимюк. – [3-ге вид., доп.]. – К., 2001. – 608 с.
7. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В. Семенова та ін. ; [за ред. З.Н. Курлянд]. – [3-ге вид., перероб. і доп]. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
8. Педагогіка : навчальний посібник / [В.М. Галузьяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов та ін.]. – Вінниця : Віноблдрукарня, 2001. – 260 с.
9. Роман С.В. Методика навчання англійської мови у початковій школі : навчальний посібник / С.В. Роман. – К.: Ленвіт, 2005. – 208 с.
10. Семиченко В.А. Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу / В.А. Семиченко, О.М. Галус, Л.В. Зданевич ; [за заг. ред. В.А. Семиченка]. – Хмельницький : ХГПІ, 2001. – С. 83–84.
11. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закл. Освіти / М.М. Фіцула. – К. : Академія, 2001. – 528 с.
12. Щербань П.М. Прикладна педагогіка : навчально-методичний посібник / П.М. Щербань. – К. : Вища школа, 2002. – 215 с.
13. Ягупов В.В. Педагогіка : навчальний посібник / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

СІНОПАЛЬНИКОВА Н.М.

ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ І МЕТОДИЧНИХ ЗНАНЬ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Ефективність підготовки майбутнього вчителя початкової школи до застосування інтегрованих форм організації навчання залежить від певних педагогічних умов.

Однією з умов такої підготовки є інтеграція психолого-педагогічних та методичних знань.

Мета статті – визначити шляхи інтеграції психолого-педагогічних і методичних знань.

Інтегративний підхід до загальнопрофесійної підготовки спеціаліста в сучасних умовах є ключовим засобом підвищення якості професійної освіти. Аналіз наукових джерел засвідчує складність і багатоаспектність феномену інтеграції. Проведений аналіз наукових джерел дає підстави розуміти під інтеграцією явище, процес руху, розвиток до більш цілісного стану. Цей цілісний стан характеризується не тільки великим ступенем взаємопов'язаності всіх елементів, але, перш за все, змінами властивостей усіх елементів. Основний смисл інтеграції полягає в отриманні нового пізнавального результату, що має перевагу за своєю евристичною значущістю пізнавальної цінності всіх інтегрованих компонентів.

Ю.С. Тюнників [7] виділяє такі ознаки інтеграції:

1) інтеграція будується як взаємодія різнорідних, раніше роз'єднаних елементів. Тільки наявність різнорідних елементів робить можливим зародження кількісно нових станів;

2) інтеграція пов'язана з якісними й кількісними перетвореннями взаємопов'язаних елементів. У процесі інтеграції відбувається поступова зміна окремих елементів, вони включаються в усе більшу кількість зв'язків. Накопичення цих змін призводить до перетворень у структурі, до появи нових функцій елементів, що вступили в зв'язок, і в підсумку – до появи нової цілісності;

3) інтегративний процес має свою логіко-змістовну основу. Побудова інтеграції означає, перш за все, визначення єдиної основи для об'єднання різнорідних елементів знання, пошук і обґрунтування критеріїв єдності різних множин.

Залежно від поставлених у педагогічному процесі цілей і завдань інтеграція може являти собою системну єдність певного кола значень, способів дії і взаємопов'язаних підходів, навчально-пізнавальних проблем, засобів і методів навчання.

Інтеграція відбувається за певним алгоритмом, який розроблено в дослідженні Ю.Ю. Колісниченко. Він передбачає такі етапи: вибір та обґрунтування інтегруючих об'єктів; визначення принципів інтеграції; вибір інтегруючого фактора; визначення виду інтеграції; встановлення інтеграційних зв'язків; створення нового інтегрованого об'єкта.

Відповідно до цього алгоритму обґрунтуємо можливості інтеграції психолого-педагогічних та методичних дисциплін.

Як об'єкт інтеграції виділено блоки психолого-педагогічної та методичної підготовки майбутніх учителів. Інтегрування навчальних дисциплін здійснюється на основі загальної для наук ідеї, проблеми, що відрізняються багатогранністю, багатоаспектністю, комплексністю і є центром інтеграції та диференціації всіх психолого-педагогічних і методичних знань.

Наступним етапом інтеграції є вибір інтегратора. Як показали дослідження, інтеграція об'єктів будується навколо інтегратора (інтегруючого фактора). Інтеграція психолого-педагогічної й методичної підготовки може здійснюватися навколо певного фактора, поняття, закону, проблеми.

Як інтегруючий фактор у педагогіці, психології та методиці можуть виступати як: педагогічний зміст, що здатний проникнути в інші навчальні дисципліни, поєднати їх у системи вищого порядку; перспективна психолого-педагогічна концепція, напрям, проблема тощо.

Спираючись на дослідження Т.Г. Браже [2], Шпільової [8], В.А. Доманського [6], які до рівнів інтеграції зараховують внутрішньопредметну, міждисциплінарну, позадисциплінарну, зупинимося на міждисциплінарному рівні. Міждисциплінарна інтеграція полягає у використанні законів, теорії, понять, методів однієї дисципліни при вивченні іншої. Здійснення інтеграції на цьому рівні дає змогу створити новий інтегрований об'єкт, виражений у формуванні цілісної професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, які володіють загальнонауковими поняттями, категоріями й підходами до вирішення конкретних педагогічних завдань. Відповідно до етапів інтеграції, залежно від обраного інтегратора, слід визначити вид інтеграції. Дослідження Т.О. Вдовиної [3], В.А. Доманського [6], показали, що існує дві групи видів. До першої групи видів інтеграції змісту освіти належать: об'єктивна (суміщення в одних уроках, темах, розділах, курсах різних дисциплінарних образів єдиного об'єкта); понятійна (об'єднання тем і курсів, що розкривають зміст загальнонаукових по-

нять); теоретична (концептуальна); методологічна (відображення філософської методології та методів наукового пізнання); проблемна (охоплення міждисциплінарних проблем); предметно-образна (формування цілісних уявлень про предмети, явища, людину, світ); психолого-педагогічна (узагальнення інформації про відповідність теоретичним моделям процесу навчання, що розроблені в психології та дидактиці).

Другу групу становлять види інтеграції технологічного компонента професійної підготовки (форми, методи, засоби): діяльнісна – створення, виконання міждисциплінарних проектів, участь у дискусіях та практичній діяльності; методична – інтеграція за допомогою загальних методів, прийомів та підходів до процесу навчання. Залежно від визначених видів інтеграції встановлюються інтеграційні зв'язки. Їх вибір зумовлений специфікою об'єктів інтеграції й умов реалізації. Для інтеграції психолого-педагогічних і методичних дисциплін було обрано групи зв'язків, які об'єднувалися за такими підставами: широтою здійснення, хронологією реалізації, способом встановлення та формою організації.

Алгоритм інтеграції передбачає визначення форм інтеграції психолого-педагогічних і методичних дисциплін. У дослідженнях Ю.І. Діка, А.А. Пінського, В.В. Усанова виділено такі форми інтеграції: злиття навчального матеріалу в єдиний курс; злиття навчального матеріалу з виділенням специфічних розділів; побудова автономних блоків із самостійними програмами або розділами загальної програми [5]. Кожна із цих форм може бути обрана при інтеграції психолого-педагогічних і методичних дисциплін.

Останнім кроком алгоритму інтеграції є створення нового інтегрованого об'єкту, яким може бути змінений зміст професійно-педагогічної підготовки, а також форми організації навчального процесу, методи та засоби навчання, що виступають на новому узагальненому рівні. У нашому випадку новим інтегрованим об'єктом є змістова та організаційна сфера інтеграції психолого-педагогічних і методичних дисциплін.

Зазначене вище дало нам змогу виділити два можливих напрями інтеграції психолого-педагогічних і методичних знань початкової школи.

1. *Змістовний* – інтеграція дисциплін, що вивчаються, на основі виділення головних понять міжпредметного характеру в процесі навчання. Така робота може бути здійснена на основі виділення взаємопов'язаних об'єктів для вивчення в курсі дисциплін психолого-педагогічної й методичної підготовки.

За наявності чітких відмінностей у предметі дослідження педагогіки й психології вони взаємно використовують накопичені знання. Педагогічні дослідження в руслі будь-якої з актуальних проблем (проектування педагогічної діяльності, конструювання відносин учителя й учня в процесі спільної діяльності) спираються на психологічні знання. Вирішуючи центральне завдання педагогіки – розвиток внутрішнього потенціалу суб'єкта навчання й розвивального потенціалу педагогічного процесу, дослідники спираються на уявлення про особистість педагога та закономірності її розвитку, що розроблені психологією.

Педагогіка включає в себе теоретичне обґрунтування процесів виховання, освіти, навчання. Інтеграція в ній даних усіх людинознавчих наук – основа формування в майбутніх учителів цілісного знання про дитину як об'єкт і суб'єкт

педагогічного процесу. Цикл педагогічних і психологічних предметів у вищих навчальних закладах, що готують вчителів, інтегрує сукупність усіх тих знань, які належать до людинознавства.

Ядро професійно-педагогічної підготовки мають становити фундаментальні знання з галузі педагогіки та психології, основи яких набуваються в процесі вивчення відповідних навчальних дисциплін. Цю частину підготовки слід вважати інваріантною, обов'язковою для майбутніх учителів будь-якої спеціальності. Варіативна частина повинна бути реалізована з урахуванням особливостей профілю наукової підготовки студента, його особистісних інтересів і схильностей.

Встановлення взаємозв'язків між основними категоріями в навчальних дисциплінах формує інтегрований категоріальний апарат. Поняття, властиві тій чи іншій науці, зберігаються, але наповнюються новим змістом і адаптуються до інших навчальних дисциплін. Адаптовані поняття виступають своєрідним підґрунтям, що поєднує інтегровані блоки.

Розглянемо, чи виявляються процеси інтеграції в методичній підготовці спеціаліста? Які напрями їх реалізації?

Більшість дослідників цього питання: І.Д. Зверев, І.В. Зеленкова, В.І. Земцова, В.П. Косирев, О.А. Орчаков, В.Н. Ретюнський – розглядають методика викладання як інтегруючу ланку в системі професійної підготовки спеціаліста.

Справді, методична підготовка – найбільш суттєва складова частина професійної підготовки учителя, вона включає систематичну цілеспрямовану діяльність викладачів з формування в студентів методичних знань, умінь і методичних рефлексій у процесі вивчення загальнокультурних, психолого-педагогічних, методичних і спеціальних дисциплін, причому не тільки засобами управління, а й шляхом самоосвіти та самовиховання студентів. Методика являє собою наукову дисципліну, покликану “забезпечити інтеграцію суміжних наукових знань при аналізі й обґрунтуванні ефективних шляхів навчання на кожному його етапі, у кожній конкретній навчальній ситуації. Головна особливість методики полягає в дидактичній переробці конкретного матеріалу, який обраний як предмет вивчення в школі” [4].

Методика викладання предмета як наукова галузь формувалась протягом тривалого часу, поступово диференціюючись від загальної теорії навчання, розвиваючись слідом за базовими науками, беручи від них термінологію та методи дослідження переважно у вигляді способів діяльності учителя (методичних прийомів). Якщо зв'язок з базовими науками очевидний, то питання про місце предметних методик у системі педагогічних наук, про їх зв'язок з педагогікою обговорюється багато років і залишається актуальним і зараз. Так, у дослідженнях останніх років відстоювалась самостійність методики як наукової дисципліни.

У працях О.А. Абдуліної було зроблено спробу визначити загальний зміст і показати зв'язки психолого-педагогічної й методичної підготовки, що призводить, на її думку, до їх об'єднання в інтегровану цілісність, яка представлена такими елементами: загальний об'єкт вивчення, загальні принципи підготовки; єдина спрямованість змісту освіти; активна взаємодія із зовнішнім середовищем; постійне корегування змісту, форм і методів викладання психолого-педагогічних дисциплін відповідно до вимог суспільства до школи, до вчителя і змін у змісті

педагогічної діяльності; систематичний безпосередній зв'язок викладання з практикою школи; науковий аналіз передового педагогічного досвіду [1].

Завдання методики полягає у визначенні конкретних каналів використання психологічних і педагогічних знань у типових педагогічних ситуаціях, що виникають у практичній діяльності вчителя й вимагають творчого рішення.

2. *Організаційний* – вимагає зміни організації взаємодії викладання психології, педагогіки, теоретичних курсів і методики на факультеті на основі використання групового підходу.

Технологічна сфера інтеграції включає в себе інтегровані зв'язки між формами навчання загальнопрофесійної та предметно-методичної підготовки, у результаті чого виникають нові інтегровані форми навчання.

Для загальнопрофесійної підготовки вчителя початкових класів у вищому навчальному закладі характерні такі форми організації навчального процесу, як лекція (інформаційна, проблемна), семінар (семінар – прослуховування й обговорення доповідей, семінар у формі теоретичної конференції, семінар – “мозковий штурм”), навчальна конференція, консультація. Тобто в цьому виді підготовки превалюють форми організації навчального процесу, переважно спрямовані на теоретичну підготовку студентів.

Для предметно-методичної підготовки студентів вищого навчального закладу характерні такі форми організації навчального процесу, які спрямовані на практичну підготовку, а саме: лекція (лекція-бесіда, лекція-прес-конференція, лекція-дискусія), семінар (семінар – “методичні-посиділки”, семінар – “круглий стіл”, семінар – “ділова гра”, семінар – прес-конференція, семінар у формі “міні-заняття” тощо), практичні й лабораторні заняття, педагогічна практика, навчальна екскурсія.

Позначимо, що такий поділ форм організації навчального процесу у вищому навчальному закладі дуже умовний, оскільки більшості з названих форм притаманна як загальнопрофесійній, так і предметно-методичній підготовці студентів педагогічного вищого закладу, що, у свою чергу, свідчить про можливість їх інтеграції. До інтегрованих форм навчання можна віднести: міжпредметний комплексний семінар як продуктивну форму організації навчання, яка дає змогу узагальнити знання з різних предметів. У підготовці до проведення таких семінарів беруть участь викладачі декількох предметів. Студенти самостійно готують питання до семінару, використовуючи підручники та додаткову літературу; інтегрований навчальний день, що проводиться в одній групі, декілька занять, об'єднаних розкриттям загальної проблеми; інтегровані факультативні заняття, які дають змогу узагальнювати предметні знання з комплексних проблем сучасності.

Література

1. Абдулина О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О.А. Абдулина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Браже Т.Г. *Интеграция предметов в современной школе* / Т.Г. Браже // *Литература в школе*. – 1996. – № 5. – С. 150–154.
3. Вдовина Т.О. *Гуманизация учебно-воспитательного процесса как условие развития личности учащихся* : дис. ... канд. пед. наук. – Саратов, 1998. – 180 с.
4. Волков И.П. *Учим творчеству* / И.П. Волков. – М. : Педагогика, 1998. – 94 с.

5. Дик Ю.И. Интеграция учебных предметов / Ю.И. Дик, А.А. Пинский, В.В. Усанов // Советская педагогика. – 1987. – № 9. – С. 42–47.
6. Доманский В.А. Интегративные процессы в гуманитарном образовании: методология, психологические механизмы, дидактические основания // Педагогическая антропология: Концептуальные основания и междисциплинарный контекст. – М. : Изд-во УРАО, 2002. – 32 с.
7. Тюнников Ю.С. Методика выявления и описания интегрированных процессов в учебно-воспитательной работе СПТУ. – М. : Академия пед. наук., 1986. – 47 с.
8. Шпилевая С.Г. Формирование готовности студентов к реализации интегрированного обучения в начальной школе : дис. ... канд. пед. наук. – Калининград, 1999. – 208 с.

СТУКАЛО О.А.

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ

Основне завдання вищих навчальних закладів – формування особистості фахівця – зумовлює взаємодію педагогів і студентів. Система вузівського педагогічного спілкування в ланці “викладач – студент” якісно відрізняється від відносин під час шкільного навчання. У вищому навчальному закладі сам факт належності викладача і студента до спільної професії значною мірою сприяє “зняттю” вікового бар’єра, що заважає плідній спільній діяльності [3, с. 212].

Найбільш ефективний процес виховання й навчання у вищому навчальному закладі забезпечується саме надійно побудованою на вузівському рівні системою відносин. Основними вимогами до цієї системи є: формування у студентів почуття професійної спільності з педагогами вищого навчального закладу; орієнтація системи педагогічного спілкування на дорослу людину з розвинутою самосвідомістю та подолання таким чином випадків авторитарного виховного впливу; залучення студентів до різноманітних форм початкової науково-дослідної роботи спільно з викладачами; участь разом з викладачами в наукових конференціях, спільні публікації; реалізація різноманітної системи неофіційних, нерегламентованих контактів викладачів і студентів; участь професорсько-викладацького складу в студентському дозвіллі.

Більшість учених вважає, що подолання проблем і труднощів педагогічного спілкування належить до основ професійної діяльності викладача вищого навчального закладу, адже основні форми навчальної та виховної роботи проходять в умовах спілкування.

Проте не досить вивченим залишається питання впливу педагогічного спілкування на студента.

Мета статті – розглянути сутність, зміст, аспекти педагогічного спілкування та його вплив на студента.

Важливою рисою спілкування є те, що воно перебуває в нерозривному зв’язку з діяльністю. Діяльність, у свою чергу, є необхідною умовою виникнення й розвитку таких контактів між людьми, які зумовлені потребою людської діяльності. Спілкування – це один з видів діяльності, що є багатоплановим процесом встановлення й розвитку контактів між людьми, передбачає обмін інформацією, певну тактику та стратегію взаємодії, сприймання й розуміння суб’єктами один одного [5, с. 86].